

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА  
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ  
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ  
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Кваліфікаційна робота  
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»  
з теми: «ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ  
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ  
КОМПЕТЕНТНОСТІ»**

Виконала: здобувач 2 курсу  
Ps2-M24z групи  
спеціальності 053 Психологія  
(заочна форма навчання)  
**Козак Ірина Олександрівна**

Керівник:  
**Дорофей Світлана Василівна,**  
кандидат психологічних наук,  
старший викладач кафедри  
загальної та практичної психології

Рецензент:  
**Онуфрієва Ліана Анатоліївна,**  
доктор психологічних наук,  
професор, професор кафедри  
загальної та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2025 р.

## ЗМІСТ

|                                                                                                                                                                |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП.....                                                                                                                                                     | 3  |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ<br>ОСОБИСТІСНИХ ПЕРЕДУМОВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ<br>МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ .....                     | 8  |
| 1.1. Аналіз сучасних наукових підходів до проблеми комунікативної<br>компетентності.....                                                                       | 8  |
| 1.2. Професійні вимоги до комунікативної компетентності психолога та її<br>складові .....                                                                      | 16 |
| 1.3. Структурні елементи комунікативної компетентності психолога .....                                                                                         | 21 |
| 1.4. Індивідуально-психологічні чинники, що впливають на комунікативну<br>компетентність психолога .....                                                       | 25 |
| Висновки до першого розділу .....                                                                                                                              | 32 |
| РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ<br>ПЕРЕДУМОВ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ-<br>ПСИХОЛОГІВ.....                                    | 35 |
| 2.1. Методологічне обґрунтування мети та гіпотез дослідження .....                                                                                             | 35 |
| 2.2. Обґрунтування вибору психодіагностичних методик для емпіричного<br>дослідження.....                                                                       | 38 |
| Висновки до другого розділу .....                                                                                                                              | 41 |
| РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-<br>ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У<br>СТРУКТУРІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ..... | 43 |
| 3.1. Організація проведення емпіричного дослідження .....                                                                                                      | 43 |
| 3.2. Результати психодіагностичного обстеження та статистичного аналізу<br>даних.....                                                                          | 47 |
| 3.3. Аналіз і тлумачення отриманих результатів .....                                                                                                           | 60 |
| Висновки до третього розділу .....                                                                                                                             | 62 |
| ВИСНОВКИ .....                                                                                                                                                 | 64 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....                                                                                                                               | 66 |
| ДОДАТКИ .....                                                                                                                                                  | 77 |

## ВСТУП

**Актуальність дослідження.** Комунікативна компетентність становить важливу складову професійної підготовки студентів-психологів, оскільки їхня майбутня діяльність передбачає постійну взаємодію з клієнтами, колегами та представниками інших професійних сфер. Успішність професійної діяльності психолога значною мірою залежить від уміння ефективно спілкуватися, використовувати різноманітні комунікативні стратегії та налагоджувати конструктивну взаємодію. Комунікативна компетентність охоплює знання мовних норм, володіння культурою спілкування, навички активного слухання, уміння адекватно сприймати інформацію й налагоджувати взаємодію з різними соціальними групами. Розвиток цього утворення є одним із головних завдань сучасної психологічної освіти.

Проблематика комунікативної компетентності студентів-психологів має не лише теоретичну, а й прикладну значущість, адже рівень її сформованості визначає ефективність як професійного, так і особистісного становлення фахівця.

Питання професійної майстерності психолога висвітлював О. Карасьов. Особливості уявлень студентів-психологів про майбутню професійну діяльність аналізувала М. Сурякова. Дослідженням психологічних аспектів розвитку комунікативних умінь майбутніх фахівців займався А. Постевка, а процес формування комунікативної компетентності в контексті професійної підготовки – О. Низовець. Проблему розвитку комунікативної готовності до професійної діяльності розглядали С. Бучацька, О. Зарічна, О. Хуртенко. Особливості становлення комунікативної компетентності педагогів і психологів на етапі вдосконалення професійної майстерності досліджувала О. Корніяка. Питання моделювання соціально-комунікативної компетентності вивчала О. Ковальова. Попри наявність наукових розробок, потреба у глибшому дослідженні феномену комунікативної компетентності залишається актуальною.

**Мета дослідження** – теоретично обґрунтувати й емпірично перевірити

взаємозв'язок між комунікативною компетентністю та індивідуально-психологічними особливостями студентів-психологів.

**Об'єкт дослідження** – комунікативна компетентність студентів-психологів.

**Предмет дослідження** – особистісні передумови розвитку комунікативної компетентності студентів-психологів.

Концептуальна **гіпотеза** полягає в тому, що існують певні індивідуально-психологічні особливості, які визначають рівень сформованості комунікативної компетентності майбутніх психологів.

**Емпіричні гіпотези дослідження:**

1. Рівень комунікативної компетентності студентів-психологів зростає пропорційно до рівня розвитку емоційного інтелекту.
2. Чим вищий рівень емпатії, тим більш розвиненою є комунікативна компетентність.
3. Висока здатність до саморегуляції емоцій корелює з вищим рівнем комунікативної компетентності студентів-психологів.

Відповідно до поставленої мети й гіпотези визначено такі основні **завдання дослідження**: 1)Провести теоретичний аналіз зарубіжних і вітчизняних наукових джерел щодо проблеми комунікативної компетентності студентів-психологів і підходів до її розуміння в сучасній психології. 2)Визначити сутність, структуру, компоненти та чинники розвитку комунікативної компетентності психолога. 3)Теоретично обґрунтувати взаємозв'язок між комунікативною компетентністю та індивідуально-психологічними характеристиками студентів-психологів. 4)Провести емпіричне дослідження з метою виявлення взаємозв'язку між рівнем комунікативної компетентності та особистісними особливостями студентів. 5)Виконати аналіз і інтерпретацію отриманих результатів. 6)Сформулювати узагальнення та визначити подальші перспективи наукового вивчення проблеми.

**Теоретико-методологічну базу дослідження** становлять наукові

напрацювання, присвячені різним аспектам професійного становлення майбутніх психологів: професійна майстерність психолога (О. Карасьов); уявлення студентів-психологів про специфіку майбутньої діяльності (М. Сурякова); психологічні чинники формування комунікативних умінь майбутніх фахівців (А. Постевка); розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки (О. Низовець); особливості формування комунікативної готовності майбутніх психологів до професійної взаємодії (С. Бучацька, О. Зарічна, О. Хуртенко); закономірності розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів на етапі становлення їхньої професійної майстерності (О. Корніяка); моделювання соціально-комунікативної компетентності (О. Ковальова та ін.).

**Методи дослідження.** Для вивчення рівня опрацьованості проблеми та визначення теоретичних основ дослідження комунікативної компетентності студентів-психологів застосовано низку загальнонаукових методів: аналіз, узагальнення та систематизацію наукових джерел; емпіричні методи збору даних – опитування та психологічне тестування. Для обробки емпіричних результатів використано математико-статистичні методи: критерій Колмогорова-Смірнова для перевірки нормальності розподілу, кореляційний аналіз (коефіцієнт рангової кореляції Спірмена) у середовищі IBM SPSS Statistics, а також структурний метод інтерпретації даних.

**Психодіагностичний інструментарій.** Для реалізації емпіричної частини дослідження застосовано такі методики: «Методика виявлення комунікативних та організаторських схильностей» (КОС-2) В. Синявського і Б. Федоришина; «Методика діагностики емоційного інтелекту» (MEI) М. Манойлова; «Експрес-діагностика емпатії» В. Соломіна; «Методика оцінки емоційного інтелекту» М. Холла.

**База та вибірка дослідження.** Дослідження проводилося з лютого по червень 2025 року на базі Хмельницького національного університету. У вибірку увійшли 50 студентів першого курсу бакалаврату спеціальності 053 «Психологія»: 44 особи жіночої статі (88%) і 6 осіб чоловічої (12%).

**Теоретична значущість дослідження** полягає у:

- розширенні наукових уявлень про сутність та психологічні передумови формування комунікативної компетентності студентів-психологів;
- уточненні змісту поняття «особистісні передумови комунікативної компетентності», її компонентів і чинників;
- розробленні типології студентів із різним рівнем розвитку комунікативної компетентності.

**Практична значущість роботи** визначається можливістю застосування отриманих результатів у діяльності практичних психологів і фахівців психологічних служб під час роботи з молоддю – у процесі консультування, психокорекції, психопрофілактики та психотерапії. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм, орієнтованих на розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів, а також для створення практичних рекомендацій студентам щодо особистісного та професійного саморозвитку. Опанування навичок емпатійного спілкування та розвитку емоційного інтелекту сприяє покращенню взаємодії з клієнтами, підвищує ефективність психологічної допомоги та сприяє професійному зростанню. Одержані результати можуть бути корисними також у викладанні дисциплін «Загальна психологія», «Психологія особистості», «Кризова психологія», а їхнє використання сприятиме подальшому поглибленню розуміння ролі особистісних чинників у формуванні комунікативної компетентності в системі психологічної освіти.

**Апробація та впровадження результатів.** Результати проведеного дослідження доповідалися здобувачем та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора А.І. Шинкарюка (29 жовтня 2024 р., м. Кам'янець-Подільський), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора А.І. Шинкарюка (27 жовтня 2025 р., м. Кам'янець-

Подільський), на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 19 листопада 2024 р.), на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 17 листопада 2025 р.), на X Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості на європейському просторі» (Кам'янець-Подільський, 18 лютого 2025 р.), на XVII Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин» (Кам'янець-Подільський, 23 квітня 2025 р.) та знайшли своє відображення у двох публікаціях здобувача.

#### **Публікації:**

1)Козак І.О. Комунікативна компетентність як готовність особистості до комунікативної діяльності. *Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи* (на пошану професора Шинкарьюка А.І.): Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 27 жовтня 2025 р. / за ред. Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2025. 220 с. Укр., англ., пол. / С. 138–142.

URI: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9482>

2)Козак І.О. Індивідуально-психологічні особливості майбутніх психологів у структурі комунікативної компетентності. *Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців* : Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, 17 листопада 2025 р. / за ред. Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2025. 220 с. Укр., англ., пол. / С. 28–32.

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів висновків, списку використаних джерел. Робота містить таблиці, рисунки, додатки.

## ВИСНОВКИ

У межах проведеного дослідження здійснено теоретичний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, присвячених проблемі комунікативної компетентності студентів-психологів, а також різних підходів до її трактування у психологічній науці. У результаті визначено сутність, структуру, складові та чинники, що впливають на формування комунікативної компетентності майбутнього психолога, а також обґрунтовано її взаємозв'язок із індивідуально-психологічними особливостями особистості.

Комунікативна компетентність психолога розглядається як інтегративна характеристика, що охоплює потребу у спілкуванні, комунікабельність, цілеспрямованість, гнучкість, швидкість установалення контактів, продуктивність комунікації через співпрацю, а також досвід (знання, уміння, навички). Вона відображає особливості психічних процесів, емоційно-вольову сферу, мотиваційні й соціально-психологічні якості, здатність дотримуватися соціокультурних норм і застосовувати ефективні стратегії взаємодії.

До професійно-комунікативних умінь психолога належать: навички активного слухання, здатність вибудовувати зворотний зв'язок, емпатійність, тактовність, толерантність, уміння налагоджувати контакт і водночас зберігати професійну дистанцію, підтримувати увагу, контролювати емоції та користуватися почуттям гумору.

Науковці підкреслюють, що комунікативна компетентність є багаторівневим феноменом, який функціонує у взаємодії трьох компонентів – когнітивного (гностичного), емоційного та поведінкового (конативного). У її структурі вирізняють соціально-перцептивний і власне комунікативний аспекти. Професійна комунікативна компетентність психолога передбачає сформованість умінь уважно слухати, чітко висловлювати думки, адаптувати стиль спілкування до індивідуальних особливостей клієнта, його мовних і когнітивних можливостей.

На індивідуально-психологічному рівні комунікативна компетентність визначається розвитком відчуттів, сприйняття, пам'яті, мислення, волі,

емоцій, уяви та загального психічного стану особистості. Важливими чинниками є прагнення до спілкування, активна участь у взаємодії, вміння виражати власні думки та емоції, готовність до співробітництва. Водночас такими, що гальмують розвиток комунікативної компетентності, виступають риси авторитарності, егоцентризму, конформізму, сором'язливості, недовіри, невпевненості у собі. Позитивні риси особистості сприяють формуванню ефективних комунікативних умінь, тоді як негативні можуть стати бар'єром у процесі міжособистісної взаємодії.

Емпірична частина дослідження була проведена за допомогою онлайн-платформи Google Forms. Метою стало емпіричне вивчення взаємозв'язку між комунікативною компетентністю та індивідуально-психологічними особливостями студентів-психологів. У дослідженні взяли участь 50 осіб – студенти першого курсу бакалаврату Хмельницького національного університету спеціальності С4 «Психологія», серед яких 44 жінки (88%) та 6 чоловіків (12%). Для опрацювання результатів застосовано кореляційний аналіз із використанням коефіцієнта рангової кореляції Спірмена. Отримані результати були інтерпретовані та узагальнені.

За допомогою цього методу підтверджено три гіпотези:

- рівень комунікативної компетентності студентів-психологів підвищується зі зростанням рівня емоційного інтелекту;
- між рівнем комунікативної компетентності та емпатійністю існує пряма залежність;
- здатність до управління власними емоціями позитивно корелює з розвитком комунікативних навичок.

Отримані результати доводять, що особистісні передумови відіграють ключову роль у становленні комунікативної компетентності майбутніх психологів. Подальші дослідження доцільно спрямувати на глибше теоретичне вивчення цих чинників і розробку психокорекційних програм, спрямованих на підвищення рівня комунікативної компетентності студентів психологічних спеціальностей.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамська З. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія Психологія. № 37. К. 2015. С. 92–104.
2. Адаменко О.В. Нові технології опитування у педагогічних дослідженнях. *Освіта Донбасу*. 2002. № 4 (94). С. 90–94.
3. Альохіна Н.В. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. №40(2). С. 51–55.
4. Ашиток Н.Л. Комунікативна компетентність педагога: структура, етапи формування. *Молодь і ринок*. 2015. №. 6. С. 10–13.
5. Андрієвська В.В., Драніщева Е.І., Тищенко С.П. Методологічні проблеми трансформації комунікативної компетентності психолога в інформаційному суспільстві : *монографія* / за ред. В.В. Андрієвської. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 226 с.
6. Артемова О.І. Формування комунікативної компетенції майбутніх психологів у процесі професійної підготовки. *Психолінгвістика. Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2014. № 5. С. 10–16.
7. Антонова Н.О. Уявлення про професійну компетентність та привабливість майбутньої професії для студентів психологічних факультетів *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Київ : Інститут психології АПН України, 2012. Т. 7. Вип. 7. С. 13–20.
8. Антонова Н.О. Уявлення про професійну компетентність та привабливість майбутньої професії для студентів психологічних факультетів. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. Київ: Інститут психології АПН України, 2012. Т. 7. вип. 7. С. 13-20.
9. Баранов В.В. Психолого-педагогічні умови формування комунікативної компетентності. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. пр. 2011. № 5. С. 7–9.
10. Баришполець О.Т., Найдьонова Л.А. Медіакультура особистості:

соціально-психологічний підхід. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.

11. Березка С., Кузнецова А. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх практичних психологів засобами тренінгової. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. №1 (99). С. 343–348.
12. Березюк О.С. Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження : монографія* / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 193–209.
13. Бойчук О.Ю. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників сфери послуг : автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти" Бойчук Оксана Юхимівна Київ, 2021. 21 с.
14. Бойко О.В., Шевченко О.С. Психологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : КНЕУ, 2017. 496 с.
15. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8 –10.
16. Букреєва І. Толерантність як світоглядна компонента виховання учнівської молоді. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2017. № 2(17). С.21–25.
17. Бутенко Н. Ю., Приходько В. М., Федоренко Н. І. Комунікативні процеси у навчанні: навч. метод, посіб. для самост. вивч. дисц. / за заг. ред. Н. Ю. Бутенко. Київ : КНЕУ, 2004. 334 с.
18. Бучацька С.М., Зарічна О.В., Хуртенко О.В. Особливості розвитку комунікативної готовності майбутніх психологів до професійної діяльності Харків. 2020. Випуск 16. С.117–127.
19. Волкова Н.П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно педагогічної комунікації : автореф. дис. ...д ра пед наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 37 с.
20. Вознюк Г., Куньч З. Культуромовна підготовка як чинник

- професійнокомунікативної компетентності суспільства. *Інформація, комунікація, суспільство*. 2016. №2. С. 204–205.
21. Волкова Н. Професійно-педагогічна комунікація. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 256 с.
  22. Волошина В. Психологічні технології підготовки майбутнього психолога : автореферат дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія". Київ, 2016. 44 с.
  23. Галецький С.М. Формування комунікативної компетентності викладачів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2020. 292 с.
  24. Галецький С.М. Особливості підходів до проектування структури комунікативної компетентності фахівців. *Znanstvena misel* , 2019. 2 (32), С. 39–41.
  25. Гордієнко Н.В. Комунікативна компетенція як провідна складова професійної підготовки соціальних педагогів в умовах педагогічного університету. *Вісник Черкаського університету*. Серія : Педагогічні науки 2011. Вип. 203. Ч. 3. С. 23–28.
  26. Гнезділов Д. Ю. Психологічна структура емпатії. *Вісник Одеського національного університету*. Психологія. Том 16. Вип. 12, С. 34–41.
  27. Денищич Т.А. Комунікативні вміння як компонент професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Херсон : Херсонський держ. ун-т, 2010. Вип. 55. С. 252–255.
  28. Демченко Н., Литвинчук Н. Проблеми формування комунікативної компетентності у майбутніх практичних психологів. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія «Педагогіка. Психологія». 2018. № 13. С. 9–13.
  29. Дружиніна І., Хупавцева Н. До питання формування комунікативних умінь майбутніх психологів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. №2. С. 132–136.

30. Дубасенюк О.А. Компетентнісний підхід у професійній підготовці вчителя. *Формування естетичної компетентності особистості засобами народознавства* : зб. наук. праць молодих дослідників / [за заг. ред. О.С. Березюк, Л.О. Глазунової]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. С. 10–16.
31. Єжижанська Т.С., Осадча М. П. Проблеми формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Наукові записки. Серія «Культура і соціальні комунікації»*, 2017. (3), 23–24.
32. Жванія Т.В. Емоційна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності: автореф. дис.канд. психол. наук: 19.00.07. Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків, 2012. 22 с.
33. Журавльова Л.П. Психологія емпатії : *монографія*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.
34. Жирун О. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут*. Філософія. Психологія. Педагогіка. 2010. №. 1. С. 100–104.
35. Завінченко Н. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога закладів освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «педагогічна та вікова психологія». Київ, 2003. 20 с.
36. Зарицька В.В. Емоційний інтелект: аналіз наукових теорій. *Теорія і практика сучасної психології*. 2010. Вип. 1. С. 17–22.
37. Іванова. О.І., Кічук. І.В. Розвиток компетентностей вчителів: теорія і практика. Київ : Основа, 2012. 272 с.
38. Іванова І.Ф. Вплив рівня розвитку комунікативних здібностей на формування професійної спрямованості студентів-психологів. *Збірник наукових праць*. Психологічні науки. 2013. №10(91). С. 121–125.
39. Корніяка О.М. Вивчення розвитку комунікативної компетентності студентів. *Психолінгвістика*: збірник наукових праць ДВНЗ «Переяслав-

- Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди», 2019. вип. 3, с. 60–69.
40. Корніяк О.М. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів у період їх професійної адаптації. *Психолінгвістика: Зб. наук. праць ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Григорія Сковороди”*. Переяслав-Хмельницький : ПП “СКД”, 2010. Вип. 7. С. 31–40.
  41. Казібекова В.Ф. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх фахівців. *Інсайт*. 2019. Вип. 2. С. 64–71.
  42. Карпюк Ю.Я. Комунікативна толерантність як провідна складова комунікативної компетентності сучасного психолога. *Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень* : Збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 2020. С. 104–107.
  43. Корніяк О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. *Психолінгвістика* : [зб. Наук. Праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]. Переяслав-Хмельницький : ПП «СКД», 2011. №8. С. 33–45.
  44. Кошонько Г., Лужецька О. Професійна комунікативна компетентність психолога як умова успішності його діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2018. №2. С. 102–114.
  45. Ковальова К. Комунікативна компетентність – складова професійної компетентності інженера аграрника Науковий блог. Національний університет «Острозька академія». URL:[http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyv\\_na\\_kompetentnist\\_skladova\\_profesijnojikompetentnosti\\_inzhenera\\_ahraryka/](http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyv_na_kompetentnist_skladova_profesijnojikompetentnosti_inzhenera_ahraryka/)
  46. Ковальова О.А. Модель соціально комунікативної компетентності *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 11(30). Одеса. С.

27– 33.

47. Кокун О.М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця: *монографія*. Київ : ДП «Інформ. аналіт. агенство», 2012. 200 с.
48. Коломійць О. Психологія творчості та типи особистості: пер. з англ Київ : видавництво «Світ» 2012. 272 с.
49. Корніяка О.М. Особливості розвитку комунікативної компетентності педагогів і психологів на етапі їх професійної майстерності. *Актуальні проблеми психології*. Том V. Випуск 11. С. 1–10.
50. Коць М.О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2007. №1 С. 52–55.
51. Кошелева Н.І. Спрямованість особистості та її вплив на міжособистісні взаємодії. *Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*. Серія: Психологі. Вип. 2, 2017 р. С. 34– 42.
52. Лазуренко О.О. До питання щодо розвитку поняття «емоційна компетентність» у психології. *Науковий огляд*. Київ, 2015. №1 (11). С. 116–123.
53. Лазарєв О. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Умань, 2014. 20 с.
54. Лахтадир О. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2017. 22 с.
55. Левус Н.І. Чинники соціально-комунікативної компетентності молоді. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2011. №. 27. С. 180–189.
56. Литвиненко І.С. Особистісний аспект – проблематика професійного становлення студентів психологів. *Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова*.

- Психологія. 2014. Т. 19. Вип. 1 (31). С. 186–194.
57. Лук'яненко В.В. Психологічні особливості становлення здатності до самоефективності в юнацькому віці: дис. доктора психол. наук: 19.00.07 Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2011. 269 с.
  58. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (Комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). Київ : Главник, 2005. 112 с.
  59. Максьом К.В. Емоційний інтелект: основні концептуальні підходи та структурна модель соціально психологічного феномену. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 348–355.
  60. Мартиняк О. Дослідження темпераменту та його впливу на особистість. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/211065632.pdf>
  61. Марущак О.М. Формування комунікативної компетентності: методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 134 с.
  62. Масол Л.М., Козлова С.В. Основи педагогіки: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів». Київ: Центр учбової літератури 2019. 312 с.
  63. Могиляста С.М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. *Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 362–369.
  64. Низовець О.А. Розвиток комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх психологів. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*: Зб. наукових праць. №3(5). Київ : Університет «Україна», 2007. С. 355–362.
  65. Низовець О.А. Теоретико-методологічний аналіз феномену комунікативної компетентності. *Актуальні проблеми психології*. Київ-

- Ніжин : Видавництво НДУ, ДС «Міланік», 2012. Том 10. вип. 1. С.153–160.
66. Низовець-Кропта О.А. Структурно-змістові характеристики образу комунікативно-компетентного психолога [Електронний ресурс] *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Психологічні науки*. 2015. Вип. 128. С. 191-196. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN\\_2015\\_128\\_44](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuPN_2015_128_44)
  67. Олійник І.Я. Розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх психологів. *Наука про цивільний захист як шлях становлення молодих вчених* : Матеріали Всеукраїнської науковопрактичної конференції курсантів і студентів. Черкаси: Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021. 356 с.
  68. Про затвердження професійного стандарту «Практичний психолог (соціальна сфера)»: №211 від 3 березня 2021 року. Київ: Держстандарт України, 2021. 19 с.
  69. Пузь І., Шевченко О. Значення комунікативної компетентності у професійному становленні майбутніх психологів. *Психологічний часопис*. 2018. №4. С. 149–163.
  70. Рабецька Н.Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери у професійній підготовці : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2018. 299 с.
  71. Рудева Л. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Вісник психології і соціальної педагогіки* : зб. наук. прац. 2009. №3. С. 114–121
  72. Палеха Ю.І. Етика ділових відносин: *навчальний посібник*. Київ : Кондор, 2008. 356 с.
  73. Пов'якель Н.І. Психологічна готовність до партнерства і особливості професійної саморегуляції практичного психолога. *Психологія*: Зб. наук. пр НПУ ім. М.П. Драгоманова. Вип. 2. К., 2000. С. 103–108.

74. Постевка А. Психологічні особливості комунікативних вмінь майбутніх психологів. URL:[https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4075/educ\\_2022\\_059.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/4075/educ_2022_059.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
75. Приходько А.М. Особливості формування професійної комунікативної компетенції іноземних студентів у вищих технічних навчальних закладах. *Педагогіка та психологія: збірник наукових праць*. Харків : Смугаста типографія, Київ 2015. Вип. 51. С. 201–211.
76. Пузь І.В., Шевченко О.М. Значення комунікативної компетентності у професійному становленні майбутніх психологів. *Психологічний часопис*. 2018. № 4. С. 149–150.
77. Пономаренко Т.І. Онлайн-марафон як психотехнологія розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів у медійному просторі. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2021. №9(259). С. 70–74.
78. Пономаренко Т.І. Особливості побудови зворотного зв'язку в онлайн комунікації психолога при груповій взаємодії. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія No 12. Психологічні науки*. 2019. №8(53). С. 66–75.
79. Пономаренко Т.І. Особливості комунікативної медіакомпетентності сучасних психологів-студентів і практиків. *Науковий часопис НПУ імені МП Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. №12(57). С. 90–100. DOI:10.31392/NPU-nc.series12.2020.12(57).08
80. Рудева Л.С. Психологічні особливості комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Вісник психології і соціальної педагогіки*. 2012. С. 76–77.
81. Хаметова Л.М. Формування комунікативної компетентності як базової для професійної діяльності. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 633–636.
82. Ханецька Н.В., Школьник М.О. Роль комунікативної компетентності у навчально-професійній діяльності студентів. *Психологія XXI століття: теоретичні та практичні дослідження*. 2022. Вип. 14. С. 109–115.

83. Ханецька Т., Федоренко А. Вміння формулювати професійні висловлювання як складова комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутнього психолога. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 12. Психологічні науки. 2021. Вип. 15(60). С. 99–110.
84. Хараджи М., Мойса А. Особливості формування комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Перспективи та інновації науки*. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина». 2022. № 10(15). С. 560–567.
85. Ханецька Т.І. Культура мовленнєвого спілкування майбутнього психолога. *Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: кол. монографія*. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова 2009. С. 95–103.
86. Хміль Ф.І. Ділове спілкування. Київ : Академвидав, 2004. 280 с.
87. Ханецька Т.І. Формування культури мовленнєвого спілкування у професійній діяльності майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ, 2009. 25 с.
88. Чуйко О., Сергієнка Н. Особливості комунікативної компетентності студентів-психологів. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. №22. С. 284–291.
89. Шевченко С.В., Фалько Н.М. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів. *Габітус*. 2020. №2(18). С. 143–148.
90. Школьник М.О. Психологічні аспекти аналізу поняття «комунікативна компетенція» в дослідженнях зарубіжних учених. *Theoretical and science bases of actual tasks : The XIV International Scientific and Practical Conference*. Lisbon, Portugal, 2022. С. 521–525.
91. Цимбал С.В. Психологічні особливості формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів засобами іноземної мови: автореф. дис ... к.психол.н. Хмельницький : НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2006. 20 с.

92. Шевченко Н.Ф., Паскевська Ю.А. Практикум із основ мовленнєвої компетентності психолога. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. №11 С. 48–71.
93. Яковлева І. В. Компетентність як педагогічна проблема. Київ, 2011 Освіта, 320 с.
94. Ardila M. A. Exploring factors affecting listening skills and their implications for the development of the communicative competence: A case study. *Opening Writing Doors Journal*. 2013. №. 2(10). P. 54–92.
95. Atamanova I., Bogomaz S. Ambiguity tolerance as a psychological factor of foreign language communicative competence development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. №154. P. 345–352.
96. Ponomarenko T.I., Zelenin V.V. Media competence as a factor of professional selfrealization of a practical psychologist. *New stages of development of modern science in Ukraine and EU countries*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”., 2019, P. 357–373. DOI:10.30525/978-9934-588-15-0-122
97. Ponomarenko T.I., Zelenin V.V. Media competence of a future psychologist as a condition of successful professional fulfillment. *Modern researches in psychology and pedagogy: Collective monograph*. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”. 2020, P. 163–181. DOI: 10.30525/978-9934-588-36-5/9